

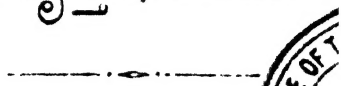

శ్రీరస్తు.

సువృత్త తిలకము.

ఇది

గణపధానున,

శ్రీనీకాంతు సంస్థాన విద్యుత్కళాశాలనకు
వేంకిట గావకృష్ణకవులచే రచియింపబడినది.

ముద్రితము.

కాకినాడ

1913

శ్రీసుబ్రహ్మణ్యమురారీరావులయందు
పోతాచర్లగది బ్రహ్మసంకరాపురే ముద్రింపబడి
గణపకర్తలచే బహుమతియిచ్చెను.

కల ౧-౧-౧.

శ్రీ రస్తు.

సు వృత్త తిలక ము .

ప్రథమ విన్యాసము.

ॐ

చ. గిరివతిపుత్రి పంచశర • కేభుల నీసుజనింపగా గజశ్రీ
శ్వరగురుగేరి విభ్రమవ • శమ్మునఁ దత్కచముగ్గ్రహించుచో
గరరుహశేఖ బాతె ననఁ • గా దయివావాడు చంద్రమఃకలాం
కుఁ మహిరత్నరంజిత మ • కుంకుసుఖమ్ముల మీకొసంగుతఁ.

మంజరి. స్వచ్ఛందలఘురూపు • జగ దేకగురుని
స్పష్టవామనవృత్తుఁ • జక్రిని దలఁచి
ఛందోనిధానము • సద్వృత్తివేధ
సూక్ష్మతావాసు వ్యా • సుని గొనియఁడి
శిష్యశిక్షార్థమై • శ్రీ మేంద్రనుకవి
విరచించినట్టి సు • వృత్తతిలకముఁ
బరికించి యది మేలు • బంతిగా నేము
రామకృష్ణులము వా • గ్రామకీర్తనము
పావనంతు మొక్కింత • యాంధ్రవాఙ్మయము.

క. ఛందమ్ముల నారసి త

తొందర్యమ్ముగ గణించి • సత్కావ్యములగ్
బొందువడిన వృత్తమ్ముల
నెందుఁ గవులొగడ సంగ్రి • హించెద మిందుఁ.

గణయతిప్రాసలక్షణములు ప్రాచీనగ్రంథముల నెఱుంగునది.

దశమచ్ఛందస్తుగు పక్షియందు—

పర్వో మ్నయ్యులు * పణవం బయ్యో.

లలల మ, లలల న, లలల య, ల గ ఆటింట యతి.

వీయుల్లం బొక * నియతిం గార్యం

బాయ తంబుగ * ననుసంధింప

జేయం జాలవు * చెడుత్రోవంబు

బాయద్రోవవు * బలిమిం బుత్తు.

స్త్రీపర్వము.

కార్ల శుద్ధవి * రాట్టు మన్జగల్

లలల మ, లలల న, లలల జ, ల గ- ఆటింట యతి.

ఉల్లం బపియ * మొంద గొత్త సం

ధిల్ల న్నెవ్వగ * దీన వత్తురై

మొల్లం బోవుచు * నున్నె నవ్విభుం

డల్లం గొగిట * నాన్మపాలకు.

స్త్రీపర్వము.

ఏకాదశ చ్ఛందం బగు త్రిష్టుప్సనందు—

తా నింద్రోవజ్జిం బగు * దాదగాల

లలల త, లలల త, లలల జ, ల గ, ల గ- ఎనిమిదింట యతి.

చింతాపరత్వంబున * జెందు దుఖా

కాంతత్వ ముర్వీశ్వర * కాన నెప్పు

జంతింబు దార్యాత్ముడ * చింతనం

యంతఃపరీతాపము * నార్ప జాల్కు.

స్త్రీపర్వము.

ఉపేంద్రోవజ్జిం బగు * లొప్పు జ్జాల్కు

లలల జ, లలల త, లలల జ, ల గ, ల గ- ఎనిమిదింట యతి.

మరుత్తనూజం బరి * మార్వః జూచుం
బరి స్ఫరతోపని * బద్ధుః ధైయి
ద్ధరావిభుం డం చిది * తల్ల నే సం
స్మరించి యీ కోపు న * మర్చి కొంటిన్.

స్త్రీపర్వము.

పైరెంటి సాదముక్తులః * బట్టి యెం దు
చ్చరింతు ర ద్దౌ నుప * జాతి నాఁ గన్.

మునీంద్ర నిర్భాగ్యత * ముట్టి చావం
గా నేరదయ్యెం గడు * గట్టిచిత్తం
బనూనమూర్ఛం దెగ * టాటియుం దా
రా నేర్చె నిమేత్రినికిఁ * గ్రమ్మటంగన్.

స్త్రీపర్వము.

వాళిలు కేఫ న ర * వశి రథోద్ధతన్

ఉ ఉ ర, ఉ ఉ న, ఉ ఉ ర, ఉ ఉ వగణము. ఏడింట యతి

హారహీర ధవ * ఛాంశు నిర్మల
దారకీర్తి రణ * దర్ప సద్గుణ
వార వీరనిర * వద్య మన్మథా
కార ధీర పర * గండభైరవా.

సభాపర్వము.

స్వాగతంబు రన * భలే గగ మొప్పన్.

ఉ ఉ ర, ఉ ఉ న, ఉ ఉ భ, ఉ గ, ఉ గ- ఏడింటయతి

వేగవంతుఁ డను * వీరుఁడు సాంబున్
వేగవంతుఁ డయి * వీరకను దాన్

వేగభాగవత • చీతమల్ ది

గృహమూర్తి విశేష • పంచరమూర్తి గా.

ఆరణ్యవర్ణము.

భత్రీయివోధకః • పద్యము గాయఁ.

|| ధ, || ధ, || ధ, || గగము- ఏడింట యతి

మానుషజన్మము • మాన్య వివేకా

మానస దుఃఖిన • మాజము న్మోగ

దాన ఘటించుచు • దైన్యముఁ దెచ్చుచు

నా భవం బిది • నాన్యన తండ్రి !

శ్రీ: నమః.

ద్వాదశ చ్ఛందమృగు ఒగళియందు—

నది: దోట:వృ తము • నాల్గు సభా

|| స, || స, || స, || స. తొమ్మిదింటిది.

నిరవద్య స కేశ్వర • నిత్యనిరం

తరధర్మమతీ గుణ • ధామ జగ

తృప్తిపూరితకీర్తి వి • భాసి విభా

కరతేజ నృహ తమ • కాంతినిధి !

ఆదిపర్వము.

మజ్జియు—

సతతంబును శిష్యులు • నద్వినయా

న్వీతులై పౌగమిల్లెను • వీరి పద

ద్వితీయంబు గడుం జెడఁ • దిన్నవి సూ

చిత్ర నక్కలు దైవము • చెయ్యి గటా!

శ్రీపర్వము.

దుగ్ధవిలంబిత • సూక్తి సభభృముత్.

|| న, || భ, || భ, || ర- ఏడింట యతి.

తిగువనాంకుశ • దీప్తినిధి సమ
స్య భువనాశ్రియ • ధర్మగురంధరా
శుభయశః పరి • శోభితపూర్వది
కృష్ణ విలాస కృ • పారసబంధురా.

ఆదిపర్వము.

మఱియు—

చంద్ర నాథుడు • సాత్యకి వాయువం
కనుడు గాంధీవి • నమ్ములు సూరం
శుభి కావ్య • సంభృతశోక మై
చరియె జట్టపు • జానలు చుట్టిరా.

స్త్రీపర్వము.

భువంగప్రయాతం బ • పుక నాల్గు యాలక
|| య, || య, || య, || య, || య.
ఎనిమిదింట యతి.

వినీకుండ వై ధర్మ • వేదిత్వబుద్ధిం
దన ర్పొందు నీ విట్లు • దైన్యాతిరేకం
బునం బొంగి శోకాగ్ని • బాక్కం గఁ గుంతి
తనూజాగ్రిజం డాత్మ • దాఁ గుండ కున్నే.

స్త్రీపర్వము.

రద్వయి రద్వయి • సగ్విణీవృత్త మా.
|| ర, || ర, || ర, || ర, || ర.
ఏడింట యతి.

ఏము నీ పుత్రుచే • నన్నియే భంగులక
 వేమటుం బాటు నీ • వెంట భావించుచుక
 సామసంపాది వై • సైపు మా తప్పులక
 ధీమహాత్వంబు సం • ధిల్లు నీ కమ్మయిక.

శ్రీపర్వము.

లలితపదంబు నె • లంగు న జాయల్

|| న, బ్ర, జ, బ్ర, బ్రయ్య. ఏనిమిదింట యిది.

తమ తమ తప్పులఁ • దారెరియం గా
విమలమతీ యిటు • వీరికి నై శో
కమున దహింపఁ గఁ • గామ మనంబు
సముచిత మిత్తటి • శాంతత సుమీత్ర
త్రయోదశచ్ఛందం బగు నతిజగతియందు—
భర్మభగములం జలన • పద్య మగు.

|| ధ, || ర, || న, || ధ, || గ. పదింట యిది.

నీ పలు కల్ల నిక్కమ య • నిద్యగుగా
యీ పురుషార్థమని నుతు • ల్గిలుటకు
దాపముఁ బొంది తాత్త్రి దిగఁ • ద్రావి మహ
కోపుడ నైనఁ బాటిరెఁ ద • గుం గినియఁ.

మహి నజ్బదల్ గురువు • మంజుభాషిణి

||ల స, ||ల జ, ||ల స, ||ల జ, లగ. తొమ్మిది
దింబ యతి.

ధన మంతయుం బోలియ • దానుకంబుగాఁ
దనయప్రికంబు దెగ • దైవ్యమారగాఁ

దనబంధు లందఱు మృ • తంబుఁ బొంద నె
వ్వని నైన శోక మను • వహిం గాల్పదే.

క్రీపర్వము.

చతుర్దశచ్ఛందం బగు శకర్పరియందు—

ఓష్ఠ భజసర్ వసమ • యూరము సగాలుఁ.

౮ | | భ, | ౮ | జ, | | ౮ స, | | | న, ౮, X ౮ X.

తొమ్మిదింట యతి.

రాజకుల శేఖర ప • రంతప వివేక

భ్రాజిత జగద్వలయ • భాసురసముద్య

త్రేజ నిరవద్య సు • చిత్రమదన వీఱ

గ్రావిజయా త్రిభువ • నాంకుశ సరేంద్రా.

ఆదిపర్వము.

మఱియు—

పోర నొడ ల స్త్రీపరి • పూతముగ క్షిణ

దారతః బిష్టాదికః బ • దం బడక దృష్ట

ద్వైరితతి నొంచి నెగు • వా రగుట మేలు

క్వీరమణ్ణోటి కని • వేదములు సెప్పఁ.

క్రీపర్వము.

కాల్గు వసంతతిల • కం దభజర్ జగాలుఁ

౮౮ | త, ౮ | | భ, | ౮ | జ, | ౮ | జ, ౮౮

XXము- ఎనిమిదింట యతి.

ఈబాలు నెత్తివొని • యింటికి జన్న నన్నుఁ

నాబంధు లందఱు మ • నంబున నేమి నారే

యీబాలు సూర్యనిభః • నిట్టుల పెట్టి పోవం
గా బుద్ధి పుట్ట దని • కన్య మనంబులోనఁ.

ఆదిపర్వము.

రహి ననభనవల్ • ప్రహరణకలితఁ

||| న, ||| న, ||| భ, ||| న, ||| వగణము-

ఎనిమిదింట యతి.

ఇది యిటు లగు ట • క్షైతిగి పలికె నా
విదురుఁడు సభఁ గో • విమలు వొగడఁ గా
నది వినియును నే • నడపన దురితం
బాదవెఁ గలనఁ జే • తొలయ కుడుగు నే

స్త్రీపర్వము.

పంచదశచ్ఛందంబగు నతిశక్వరియందు—

ననమయయల నొప్పు • మాలినీవృత్త మెన్నఁ

||| న, ||| న, ||| మ, ||| య, |||

య- తొమ్మిదింట యతి.

సురపతిసభఁ జూడం • జూడ నంగారవృష్టుల్
గురి సెఁగులిశఢారల్ • గుంతంబయ్యె దిక్కుం
జరమడము లడంగె • సర్వదిక్పాలకాంతః
కరణములు భయోద్యే • గంబుసఁ సంచలింఁచె.

ఆదిపర్వము.

మణిగణనికరము • మహి సనసనసల్

||| న, ||| న, ||| న, ||| న, ||| స- తొమ్మిదింట యతి.

గొడుగులపఱియలు • గురుకులు గొనుటఁ

సిడములతునియలు • సెదరి యునికిఁ బెం

దడఁ బడి పడగలు • దఱచు మురియ లై
పుడమిఁ గలయుటకుఁ • జూగు లొలయ మదిఁ

స్త్రీపర్వము.

అంగమైన మణిభూషణ • మా రనభారలఁ

|| ర, || న, || థ, || థ, || ర, ||

ర, వదింట యతి.

రామవిక్రముఁ డజేయుఁడ • రాతిగజానన

సామజాహితుఁడు సాంబుఁడు • సాల్వచమూసతిఁ

క్షేమవృద్ధి యనువాని న • కృత్రిమసాహసా

ద్దామఁ దాకె శరధారల • ధారుణిఁ గప్పుముఁ

ఆరణ్యపర్వము.

పోడశచ్చంద్రమ్మగు నష్టియందు—

నభజజాగలుగ • నందగుఁ బద్మకమందోగిన్.

|| న, || థ, || జ, || జ, || జ, ||

|| గ, ఎనిమిదింట యతి.

కొడుకుపల్కువిని • కూడదు నాకదురాత్ముడై

కడఁగిమీకునవ • కారమునేసిధరిత్రివె

ల్వడఁగఁబరిచెగడుఁ • బాపమతిన్ ధృతరాష్ట్రుడై

య్యెడలమర్జనుల • నేమిటనమ్మఁగఁ బోలునే.

ఆదిపర్వము.

మెలఁగెను నజ్ఞ జర్గములు • మేదినిం గనంగఁ.

|| న, || జ, || థ, || జ, || ర, || గ,

పదునొకంట యతి.

విను మిటు లేటికిం జనిన • వృత్త మూడి యల్ల
జనము నులించు నీడు గురు • సారధీరబుద్ధి
నిను నతిశాంతచి త్తయని • నిక్కమేమగును
నక్షత్రము నిట్టి నీకగునె • మత్స్యగుణ నత్సా.

స్త్రీపర్వము.

రహిం శెప్పవచ్చు యహనసభనల్ • రాశిఖరికి.

|| || య, || || మ, || || న, || || స, || || భ
|| || వగణము. పదుమూడింటియతి.

తపస్వాధ్యానూది క్షుతమలచి • త్త్రైకలితా
విషజ్జాలవృలా విమణసుధా • సృష్టిలితా
జిహ్వప్రతిరచ్చవికరణం • సర్వనధురా
సర్వావిరూపా సర్వకలం • స్థైర్యమసురా.

స్త్రీపర్వము.

జనల్ జనయవంబులున్నడవం • జక్కగా జ్యోతియా.

|| || జ, || || స, || || జ, || || స, || || య,
|| || వగణము. పండ్రెండింటి యతి.

అమూల్యమణిభూషణమ్ములు గ • జాశ్వబృందంబులు
సమృద్ధధనదాన్యరాసులు బ్ర • శస్త్రగోవర్గముం
గ్రమంబునను భూసు గేంద్రుల క • గణాభ్యుదయిన్మై
యమర్త్యనిభుఁ డిచ్చెఁ బాంశువిభుఁ • దత్తుదారస్థిత.

అదిపర్వము.

ప్రథమ విన్యాస ము

సజభజజిత్ వయుం గలయ • సర్కుటవృత్తము

|| న, || జ, || భ, || జ, || జ, ||
సగణము- పదునొకంటయతి.

విచుము మరుత్తనూభవుఃశు • విశ్రుత ధర్మగణిం
జనక కుశుక్షీతీశ్వరునిః • జంపె గదాసమరం
బున నది యే మెఱింగి చని • పోయినరేయిః గఘం
గనలున ముట్టి మువ్వరము • గౌర్యముదగ్గిముగ్గ.

స్త్రీపర్వము.

మందాక్రాంతన్నిలుఁగదగుఁ • మధ్నతర్తంబుగాయుఁ.

|| మ, || భ, || న, || త, ||
త, || గగము. పదునొకంటయతి.

వీణానాదప్రియనిగమా • విర్భవత్సరపుణ్యా
శ్రేణిఃపాదితవిమలతా • శ్రేమన్లక్ష్మీనచిత్ర
త్రాణకీడాకలసతతో • త్సహవద్దివ్యభావా
ప్రాణాపానాహరణనిపుణ • ప్రాప్తయానుభావా.

స్త్రీపర్వము.

అష్టాదశిచ్ఛంకంబగు ధృతియంకు.

మానుగా రసజాభరేఫల • మత్తకోకిల వృత్తమా.

|| ర, || న, || జ, || జ, || భ
|| ర, పదునొకంటయతి.

ఆదిదేవుఁడ వైననీవు ద • యామతిం బొడనూపి న
న్నాదరించుటఁ జేసిధన్యుఁడ • నైతినింతకు నెక్కు దొం

డేది గల్గెడునైననామది • యెల్లనాడును గోధమో
హదులం బెడఁబాసి ధమ్మపు • నందు నొక్కనఁజేయవే.

ఆరణ్యపర్వము.

ఏకోనవింశచ్ఛందంబగు నతిధృతియందు—

సౌరాసుక్ మనజస్తతమ్ములు గముక్ • శాస్త్రాలవిక్రీడితగ్.

ల ల ల మ, ల ల స, ల ల జ, ల ల స, ల ల
త, ల ల త, ల గ. పదుమూడింటి యతి.

రాధేయిందుచు మస్ససేరుమను భో • రంభాపుగాఁ బాండవ
క్రోధజ్వాలల నార్తు నుండొకఁడు నా • కుండొడ నీవింక నగ్
బాసంబెట్టకు వాఁడినూది మొనమో • పంజాలు నంతేని నే
నీనాతీతలమీనువారలకు నా • కేలింత నేగింబడగ్.

ఉద్యోగపర్వము.

ఎలమి నభ్రసజాగముర్ వది • యింపఁగాఁ దరళంబగుగ్.

ల ల స, ల ల భ, ల ల ర, ల ల స, ల ల జ,
ల ల జ, ల గ. పండ్రెండింటి యతి.

కులపవిత్రసి తేతరోత్పల • కోమలామలవర్ణయు

త్పలసుగంధి లనన్మహాత్పల • వత్త్రినేత్ర మదాలికుం

తలవిభాసిని దివ్య తేజముఁ • దాల్చియొక్కకుమారి ద

జ్వలనకుండమునందుఁబుట్టెఁ బ్ర • సన్నమూర్తి ముదంబుతోగ్.

వింశచ్ఛందంబగు కృతీయందు—

మహిఁగూర్పందగుసభ్రసమ్యవములన్ • మత్తేభవిక్రీడితగ్.

ల ల స, ల ల భ, ల ల ర, ల ల స, ల ల
మ, ల ల య, ల ల వ, పదునాలుగింటి యతి.

|| స, || త, || త, || స, || స,
|| ర, || ర, || గ. తొమ్మిదింట, మఱి
నెనిమిదింట యతి.

అతిశాద్రాకారవీలా • యతదవసహనో • గ్రాగ్రసేనానిషీడా
హతులైనానావిధోపా • యనములుగొనిసాహర్దవాంఛజయశ్రీ
శ్రితబాహుంగానగావ • చ్చిరిసకలజగత్తేవ్యమానుమహేంద్ర
ప్రతిముం గౌరవ్యనంశ • ప్రభునఖలమహీపాలునాంబాలికేయ.

ఆదిపర్వము.

ఏకుభకారములొక్కగము వచియించినమానినియంద్రుకపుల్
|| భ, || భ, || భ, || భ, || భ,
|| భ, || భ, || గ. పదుమూట యతి.

ఏచి తనర్పితలిర్పినక్రోవునిమ్మగుకాపుల జొంపముల
బూచినమంచి యశోకముల సుర • పొన్నలబొన్నలగేదగులం
గాచి బెడంగుగబండిన యానహ • కారములం గదభీతతులం
జూచుచు వీనులకంపనగ్గ విను • చుక క్కోకిలసుస్వరముల్.

ఆదిపర్వము.

శ్రయోనిశచ్చందమృగువికృతియందు—

నగణమునాటుజలు వముఁగూరిచి • నంగవిరాజవిరాజితమా.

|| స, || జ, || జ, || జ, || జ, || జ,
|| జ, || జ, || వ. పదునాల్గింటయతి.

రజనికరాసనఁ బీనపయోధర • రాజితరాజసుత విలస
ద్దశవళిగామిరి జంకనగంధి బ్ర • కాశితకాంతినమన్వితఁ బం

కజనశబ్దోచనఃసూచి కిరాతుఁడు • కామనిశాతశరాహతుఁడై
నిజవ్యాసయం బెత్తిఁగించె లతాంగిక • నింప్యచరిత్రకు వేమకతోఁ.

అదివర్వము.

మత్స్య నానాసర్ మనుచంఁగఁమహినిసరసిజముమరుగవిహితమై.

ఁ ఁ ఁ మ, ఁ ఁ త, ఁ ఁ య, ఁ ఁ న, ఁ ఁ
న, ఁ ఁ న, ఁ ఁ న, ఁ ఁ స. పరింట, మఱలఁ దొమ్మి
దింట యతి.

క్రీరమృత్వంబారఁగఁజెంపూర్ణితముగమనీవిరఁచిత ముకుటములుం
దాసుంజూడఁసారవిభూతిఁ • ధృన్ధిపులనిమిష • ధవనిభులగుచుఁ
భూరిక్రీతిఁసూరెలఁగొల్వఁ • భువనవినుతమగుఁపాలుపు వెలయము
న్న రాజుండుఁ దాసుఁడైవంఁబిలువఁజను నెఱుదిఁనితఁగటకటా !

స్త్రీపర్వము.

సాంచితలీలంకా)ంచపంచాంభమసభసననయఁపరిచితమగుచుఁ.

ఁ ఁ ఁ భ, ఁ ఁ మ, ఁ ఁ స, ఁ ఁ భ, ఁ ఁ
స, ఁ ఁ న, ఁ ఁ న, ఁ ఁ య, పదునొకంట, మఱ
లఁ దొమ్మిదింట యతి.

కారవసేనావీరులులావుంఁగడిమియుఁజలమునుఁగడఁక యెలర్చఁ
ధీరతసాపుంసూరతఁపుంఁచెగువము నెఱవఁగఁదెరలకవీరక
బోరనఁగ్రోవంగారభసంబేఁపుచుగలితనమునుఁబాలుపువహింపఁ
వాసుధయంబుంగూరుటకుంఁగావలసెచురుధిరముఁవదనముసేర్చఁ.

స్త్రీపర్వము.

ప్రథమ విన్యాసము

పంచవింశచ్ఛందంబగు నతికృత్యము—

బలయుననన, ననభభభగురువులన్ ♦ బంధురవృత్తము సెప్పఁదగున్.

|| న || న || న || న || న || స || భ || భ || భ ||
భ || గ పదియాఁటియతి.

సకలరథములును సఖిలజగములున్ ♦ సర్వహయంబులతో బెరయన్
శకలములు గభటనికర మఖిలముం ♦ జావఁగద్రాపది పుత్తులలో
నొకరుఁడుబ్రతుకక పొడిపొడియుఁగన ♦ య్యుర్వికి నారలమామలమ
స్తకములు కడమ వడకవడి బలిగా ♦ సంతసమందఁ బిశాచతతుల్
స్త్రీపర్వము.

భాస్కరవిలసిత వృత్తమెసంగున్ ♦ భన్దయ భనననగలుసమకూర్పున్
|| భ || న || జ || య || భ || న ||
స || స || గ పదుమూఁడియతి.

కౌరవనృపతి తనూజశతంబుం ♦ గంఠెపవన సుతుపటుభుజవీలా
ఘోరతఁదడఁబడమేదిని మీఁదం ♦ గూలె వికటముఖకరచరణంబై
యేర్చి కై సఁగనుఁగొన్న విషాదం ♦ బెంతయుమది నెలయఁగఁబ్రియకా
కాంతల్.
చేరివిలపనమునద్యయునారిం ♦ జేయఁ గనునికి ననట తిరిఁ బెటన్

స్త్రీపర్వము.

షడ్వింశచ్ఛందంబగు నుత్కృత్యము—

చక్కఁగభజన్నభజ ♦ సన్దగలు సెప్పునెడ ♦ సత్కవికిమంగళమహాశ్రీ

|| భ || జ || స || స || భ ||
|| జ || స || స || గగ తొమ్మిదింట మ

రలఁదొమ్మిదింట యతి.

ఈతఁడురణంబునకు • నెత్తించనుచుండియును •

నెంతయును భక్తిఁగనినాకుం

వీరియెసఁగంబలికి • పేమమొలయం బొగడి •

పెద్దయువినీతి నిరతుండై

చేతులు మొగిడ్చిజయ • సిద్ధియఁగ దీవనవి •

శిష్టదయ నిమ్రునిన ధర్మం

బేతల ననూనమగు • నిష్ఠజయమాతలకు •

నెట్లయిన సిద్ధమగునంటి.

స్త్రీపర్వము.

మాలికావృత్తములందు—

సమ్మతిమొయిం భజన • సమ్మలపయిం భజన

సమ్మలఁ గ్రీమమ్మసభ • యమ్మల, లయగా

హిమ్మలపివ్రాసెవర • మమ్మలను నాలిగిటి

నెమ్మినిడుదుర్ ప్రితిప • దమ్మనఁ గవీంద్రుల్

|| భ || || జ || || స || || స || || భ || ||

|| జ || || స || || స || || భ || || య. తొమ్మిదింటఁ

దొమ్మిదింటఁ దొమ్మిదింటఁ బ్రాసయతి.

కమ్మనిలతాంతముల • కుమ్మనసివచ్చు మధు

పముల సుగీతనిన • దమ్మలెసఁగిం జూ

తమ్ముల లసత్కిసల • యమ్ముల సుగంధిముకు

శమ్ములను నానుచు ము • దమ్ములరవాచా

లమ్ములగు కోకిలకు • లమ్ములరవమ్ము మధు

రమ్ముగుచువీచెనని • శమ్ము సుమనోభా

రమ్మున నశోకనిక • రమ్ములును జంపక చ

యమ్ములు నుగింశుకవ • నమ్ములును నెప్పెక్.

ఆదిపర్వము.

నసిపడఁగఁ బ్రాసయతు • లొసఁగి నలుమాటు వెన

ననన నననంబులును • ననన వననంబుల్

వినువక రచించు నెడ • ననద్యశమనంగఁ దగు

వనలయ విభాతియగు • రసికజనులారా!

|| న || | స || | స || | న || | న || | స || | స || | న

|| న || | స || | స || | న || | న || | స || | స || | న ప

దింటఁ బదింటఁ బదింటఁ బ్రాసయతి.

అరయనిది పెద్దయని • యగుల మొనఁజ త్తము న

నరకు గొనకుగ్రామగు • బరవన మెలర్పం

ద్వీరితగతిఁ జొచ్చి కురు • వరుఁడు వలఁ కఁగవిసి

కరతలులు ధేరులని • కరములుఁ దురంగో

త్కరములును గాల్బలము • నరవరులుఁ గీడ్చడఁగ

శరగురుఁడుఁ గర్ణుడును • గురుసుతుఁడు మద్యే

శ్వరుఁడుఁ గృపుఁడుంబలువ • బరఁగిది విజుల్వొగడ

ధరఁబడి ముకుందఁ మన • నరతనయుఁడొప్పెక్.

స్త్రీపర్వము.

ఆరంభమందుండ కారంబు గానీ న కారంబు కానీ స కారంబుకానీ హ కారంబు కానీ ఘటింపం దగుక మీఁద నెల్లం ద కారంబె వల్కంగఁ బోలుం గ కారావ సాసంబుగా; దీనినే దండకం బందు) విద్వన్మూర్ఖు.

త, న, స, హ, గణములలో నుకటి మొదలనిడి, తక్కిన వన్నియుఁ దగణములే కూర్చి చివరనొక గురువు పెట్ట వలయును. యతి పాస నియమము లేదు.

శ్రీకంఠ లోకేశ లోకోద్భవ స్థాన సంహారకాతీ పురారీ మురారిప్రియా చంద్రదాతీ మహేంద్రాది బృందారకా సంజ సంధోహ సంధాయీపుణ్యస్వరూప... సురభ్యార్చితా నామసభ్యధిక తంబులే ప్రసాదంపు కారుణ్య మూర్తి త్రిలోకైకనాథా నమస్తే నమస్తే నమః

ఆరణ్యపర్వము.

జాతులందు—

గగభజననలలఁగందం

బగు, మూడైదును బడమ్ము * లారితనలపల్

దగు; సరిని మూటిపైయతి;

జగణము బేసింబడదు; కొ * సనీగురువొప్పక.

గగ, భ, జ, స, నల, ములఁ గందముఁ జెప్పనగును. మూడు గణములొక పాదము నైదు గణములొక పాదమునగును. మొదటి నుండి యాఱవగణము నల. జ, గణములలో నొకటి గావలయును. రెండవ పాదమునందు మూడుగణములమీఁద యతి నిలుపవలయును. జగణము బేసి గణ మెప్పుడుగాజనదు. కొనయందు(అనగా రెండవ పాదముతుదను) గురువుండును. ఇది పూర్వార్థము. ఉత్తరార్థము నిట్లే యెఱుంగునది.

క. సారథియు రథియు నై యొక

తేరంగృష్ట లతిఘోర • తేజస్సార

స్సారతః దోచిన నైనను

ధీరత వాటించి పిదపః • దెలిసెదవు బలే.

ఉద్యోగపర్వము.

ఊహ సేయ సూర్యగణము • లోప్పు నేడు, గురువు,ను

తాహ వృత్తమందు యతి పా • సంగు నాలుగింటిపై

ఏడు సూర్యగణములు నెకగురువు. నాలుగుగణముల మీదయతి.

ఏల దీని నెడయుఁ జేయ • నీక్షణంబ యేగి పాం

చాలుఁ బట్టి తెత్త మధిక • శూర్యలీల మెఱయఁగాఁ

బోలు ననుచుఁ బెరిగి రాజ • పుత్తు లెల్ల నరిగి పాం

చాలుపురము ముట్టికొనిర • సంఖ్యబలనమేతులై.

ఆదిపర్వము.

ఇంద్రులుమువ్వరు • నినుఁడొకఁడట్టు

లిందులు మువ్వరు • నినుఁడునొక్కఁడు

క్రందుగారెండేసి • గణములమీదఁ

గడుకొనియతినిల్పఁ • గాల్గుఁదర్శోజ.

8 ఇంద్రగణములు 1 సూర్యగణము 8 ఇంద్రగణములు 1 సూర్యగ

ణము. రెండేసిగణములమీదయతి. ఇదియొక పాదమగును. తక్కిన

పాదములు నిట్లే.

ఏలయముక్తనినాకు • నిచ్చెనిమ్మంత్ర

మిమ్మంత్రశక్తియే • నెఱుగంగవేడి

యేలపుత్తికుఁగోరి • యెంతయుభక్తి

నినుఁదలంచితీర్చితి • నినుఁడునునాకు

ప్రతిభా మ వి న్యా న ము.

నేలసద్యోగర్థం * మిచ్చెఁగుమారుఁ

జేలయిప్పుడయాడ * యించెనింకెట్టు

లీలోకపరివాద * మేనుడిగింతు

నింతకు నింతయు * నెఱుంగరెజనులు.

అదిపర్వము.

ఇరువు రిందుఁలు సూర్యఁడొకఁడు వెలయుఁగా * ననఁకొల్పియల్ల
మఱిఁ గూర్చి నాల్గింటి మీఁద యతి నిట్ట * మధ్యాక్కరంబు.

ఇంద్రగణములు రెండు, సూర్యగణ మొకటి, మఱుల నింద్రగణము
లు రెండు, సూర్యగణ మొకటి, నాలుగు గణములమీఁద యతి.

అవసరజ్ఞం డయి వ్యాసుఁ డేలేంచె * నంత నత్తపసి

కవిలగడ్డంబును గవిలజడలును * గవిలకన్నులును

దవిన యన్నువనల్లనైన దీర్ఘపుం * దనువును జూచి

యువిద గన్నంగవ మొగిచి తెఱవక * యుండె భయమున.

అదిపర్వము.

ఇనుఁడు మువ్వు రిందుఁలు చంద్రుఁ * డేకత సాంపునింప

నశువుగా యతి నాల్గిట ; * నగు మధురాక్కరంబు

సూర్యగణ మొకటి, ఇంద్రగణములు మూడు, చంద్రగణ మొకటి,
వాల్మీ గణములమీఁద యతి.

తనర జనకుండు నన్నప్ర * డాతయును భయతాత

యును ననఁగ నింతులకు మువ్వు * రొగిని వయిరి గురువు

లనఁకు ! యువనేత మఱియు ని * రంతరాధ్యాపకుండు

ననఁగఁ బురుషువ కియ్యేవు * రనయంబు గురువు లైరి.

అదిపర్వము.

ఉపజాతులందు.—

నీ. కృమముగా నా జీంద్రీ • గణములు వాకుచ్చి
యినగణంబులు రెండు • కొన వచింప
నది యొక్కచరణమై • యలరారు నద్దాని
నడిమికి రెండు తు • స్కలుగఁ జేసి
యతి రెంట రెండింట • నతుకంగఁదగు నిల్లు
తక్కిన మూడు నా • డము లొనర్చి
యాట వెలఁదియొండఁ • దేటగీతఁభాదోడఁ
జివర నిర్మించిన • నీస మగును

గీ. ఇనగణంబులు మూడు రెం • డింద్రీగణము
లవల నైదింద్రీగణములు • నాట వెలఁది
భానుగణ మొండు రెండు స్వః • పతి గణములు
దినకరగణములును రెండు • తేటగీతి.

ఇంద్రీగణము లాటు, సూర్యగణములు రెండు, శ్లోకపాదమగు
ను. దీనిని రెండు ఖండములుగాఁ జేసి మొదటిఖండమున రెండుగ
ణముల మీఁదను మఱల రెండవఖండమున రెండింటి మీఁదను య
తి నిల్పఁదగును. చివర నాట వెలఁదిగాని తేటగీతిగాని కూర్పవలయు
ను. ఇది నీసము.

మొదటి పాదమునకు సూర్యగణములు మూడు నింద్రీగణములు రెం
డును, రెండవపాదమునకు సూర్యగణము లైదుమాత్రమే. తక్కిన
రెండుపాదములు నిల్లే. మూడుగణములమీఁదయతిఇదియాట వెలది.
సూర్యగణ మొకటి యింద్రీగణములు రెండు సూర్యగణములు రెం
డు మూడుగణముల మీఁద యతి. ఇది తేటగీతి.

సీ. ఈతండు వృద్ధని • యెఱిగిపూజించితే •

వసుదేవుఁ డుండంగ • వసుమతీశ!

ఋత్విజం డని విచా • రించి పూజించితే

ద్వైపాయనుం డుండ • ధర్మయుక్తి

నాచార్యుడని విన • యమునఁ బూజించితే

కృతమతులే దోగిండు • గృపుడునుండ

భూనాథుఁ డనియెడు • బుద్ధిబూజించితే

యాదవులే రాజులే • యవనిలోనఁ

అ. మె. బూజనీయులైన • పురుషులలోపల

నెవ్వఁ డయ్యెఁ గృష్ణుఁ • డిట్లులేల

పూజ్యులైనవారిఁ • బూంజపనోల్లక

భీష్మపలుకుఁతేసి • బేలవైతి.

గీ. ఉత్తమజ్ఞానవృద్ధు నా • నుండునేని

బాలుడయ్యెను బూజ్యుండు • బ్రాహ్మినుండు

క్షత్రియుండు పూజ్యుఁ డమితవి • క్రమసమృద్ధి

సుర్విపతులలో నధికుఁడై • యుండనేని.

సభాపర్వము.

జాత్యుపజాతి సామాన్యలక్షణము.—

క. తొలి యడుగు మొదల గురులఘు

పుల నెయ్యది నిల్పుఁ దాని • బూనిక మూడ

ద్దులకుఁ మొదళ్ళ గ్రీమృత

మెయింపఁ వలయు జాతి • వృత్తములందు.

క. విరమణములకై యొకచో

విరచింపఁగనగును బ్రాస • విరతులు ప్రథమా

క్షర మిచ్చును వచ్చిన యలు

లునవడి నుడువంగవచ్చు • నుపజాతులలోఁ.

సీ. సంస్కృతమున • యందు సర్వకావ్యములఁ

బరికించి క్షేమేంద్ర • పండితుండు

విరచించె స్వయం • వృత్తతిలకము ; లాం

ప్రముఖుఁ గవిత్ర • యమ్ము భార

తాన్నాయఁ ధర్మక • యందు వాక్రుచ్చి

వృత్తతన్మములు • వివిధకావ్య

సముచితక్రమములు • సరళతరములు

సర్వకవీశ్వర • సమృతములు

కీ. కర్ణపుట పేయములు సగు • గాన వానిఁ

పక్క నితరములైన వృ • త్తములఁ బృచ్ఛ

కులు వధానమ్ములందును • గోరఁ జనదు

విషమమాత్రా పవిత్రమా • నివృతములగుట.

ఇది శ్రీసూర్యరాయ సృపచంద్ర ముఖ్యాశ్రిత వేంకట

రామకృష్ణ విరచితంబగు సువృత్తతిలకమునందు

వృత్తావచయంబను ప్రథమవిన్యాసము.

సు వృ త్త తి ల క ము.

ద్వితీయ విన్యాసము.

ప్రసిద్ధము లగు వృ త్తములకు లక్ష్యలక్షణములు సంగ్రహించిన విదవా
నిపుడు వాని గుణదోషములు ప్రదర్శింపఁ బడు చున్నవి—

ఉ. అటును నేకుఁ బాడమున • కక్షరముల్ గల వృత్తమందు న
వ్వారిజసంభవాస్యముల • వాస మొనర్చెడు వాణి నిర్వాఙగా
నేరదు ; పుల్లపంకజ వ • నిన్ విహరించెడు జేరి మల్లికా
శోరక కోటిపైఁ బడము • సూర్యగంగాలు నుకో మొకప్పుడు ?
ఉక్తాది సప్తచ్ఛందముల్ బుట్టి వృత్తములు సరస్వతీ విశ్రామ
యోగ్యములు గా వని యెఱుంగునది. భారతామృతయమునాదుఁ
గవిత్రయ మష్టమ నవమ చ్ఛందములం బొడిమి వృత్తములపైత ము
పయోగపఱువ లేదు. కావున నే యప్పకవియి :—

“ ౧. అడుగులకు వర్ణములు గొంచె • వగుటఁ జేసి
యందు నుక్తప్రభృతీనవ • ఛందములకు
బాడము వృత్తములకు పల్ల • నడులు లేవు
నాల్గు పదములఁ బ్రాసముల్ • నడిచుఁ గాని. ”

అని యతినియమము నేయక యా వృత్తముల కవమలేయతను
సూచించెను. కాని యష్టమ చ్ఛందోధవం బగు విద్యున్మాత్రావృత్తము
సకు లక్షణముఁ జెప్పుచు :—

“ శ్రీదేవిభా • శ్రీప్రాణేశా !
యాదిత్య జ్యే • ష్ఠాదిస్తుత్యా ! •
వేదోద్ధర్తా • విద్యున్మాత్రం
బాదై మాగా • ప్రాప్తిం బొల్పు. ”

తాను యతి నిల్పుటచే నా వృత్తమునకు మాత్రము భార తేతరగ్రంథములయందు నెంచేని ప్రచారముండునని తెలియవచ్చు ను. సులక్షణసారమునందును యతినిబంధనము గలదు.

“ ఉద్యనాత్మా • యు క్తంబై సక

విద్యనాత్మా • వృత్తం బయ్యెన్ ”

లేక యీ లాక్షణికులు “ విశ్రామస్సాస్య ద్వేదైశ్వరైః ” అను శ్రుతబోధో క్తమార్గమునేని యనుసరించియుందురు. ఎట్లయిన నీ వృత్తియు శ్రావ్యమయినదని ఫలితము.

గీ. “ పాశుగువృత్తము లసమాస • ములఁ జెలంగుఁ -

శిన్నవి నమ స్తపదములఁ • జెన్నుమిగులుఁ

బండితకవీండు) లుపయోగ • పరతఃజేసి

.. యేగితిరచించిరేనియు • నింపు వుట్టు.

ఉపజాతిభేదములకు సాంకర్ష మెట్టులయిన నున్నదియే. అ యినను బ్రథమపాదమునందలి పూర్వాక్షరములఘువుగాఁ జేయుట వృద్ధ్యు.

మార్కండేయపురాణమునందు—

ఉపజాతి—స్వరోచిజన్మంబును • వర్తనంబున్

స్వరోచిషాద్యప్రథ • వంబు విన్నన్

నకుండు నిత్యోన్నతి • నవ్యక్తి

శ్రీరమ్మఁడై ధాత్రిఁబ్ర • సిద్ధికెక్కున్.

గీ. వాఁడికొనగల చారము • జాడ లఘుము

ఋమ్ము పద్యము కర్ణరం • ధ్రీమ్ముఁ జొచ్చుఁ

గడను ముడినడ్డ నూత్రిము • కరణి గురుము
ఖమ్మక్రించుక కర్ణవే • ధమ్మజ్జేయు.

మూడేసి యక్షరములకుఁ దెగ దోఠకము మనోజ్ఞముగనుఁ
దును. అట్లుగాకున్నఁ దాళము దప్పినట్లు విశ్రాంతిని బాయును.

భోజరాజీయమునందు—

దోఠకము—చందన కుంకుమ • సంయుత వక్షా

కుందను కుట్కల • కోమల ధామా,

విఘ్నపులు సరి గాకుండుటకు నందే యుత్తరాస్థము.

సందితభక్తజ • నస్త్రియయోగా

సంద యహోబల • నాథి సృసింహ.

ఎడఁబడిన యల్పసమాసములఁ బృథ్వీ పంపించును, దీర్ఘస
మాసముల నదియే గాడవడఁగి పట్టిది యగును.

ఆదిపర్వమునందు—

పృథ్వీ—ఉపాంశవధఃజేసి మధ్యము మ • దోర్ధతుంజంపిని

స్పృశత్సముగ భర్తృచందునన • శక్తు బంధించి యే

సపాండవముగా నముద్రవల • యాఖిలక్షోణి మ

త్కృపాణపటుశక్తి సత్యధిక • కీర్తివై యేరెదన.

దీర్ఘసమాసములకు నందే

పృథ్వీ—తిలాంశమణికోటిసంఘటిని • దివ్యదేహంబునోఁ

దిశోన్మమ యనంగ నొక్కయువ • తిలలామంబు ను

త్పలాక్షి సృజయించె సర్వగుణ • భాసిరూపక్రియా

కలావిదుఁడు విశ్వకర్మదన • కాశలంబేర్పడన.

సన్నయభట్టు పృథ్వీకిఁ బండ్రొండింట యతినిల్పఁ గొందతాత
నిమార్గముగ మనింపక “వసుగ్రహయతిశ్చ పృథ్వీ” అను సంస్కృతో
క్తమార్గము ననుసరించి తొమ్మిదింటయతిఁగూర్చిరి. అప్పకవి సన్న
యమార్గముననే సూత్రించెను.

తొమ్మిదింట యతి నిల్పిసందులకు నైషధమునందు—

పృథ్వీ—చతురుక్త్రువిలాసిని • శయవిలాసపంకేరుహః
శ్రుతామృతమధూధికా • సురభిసారసారస్వతా
వితల్లిమహిమార్గవా • విభవయోగసంక్రిందనా!
ప్రతాపగుణభూషణా • పరిణతార్థసంభాషణా.

తఱచుగా నాకారాద్యక్షరములుగల శాస్త్రాలము జ్ఞాప్యము.

కళాపూర్ణోదయమునందు—

శా. ఆవాలుంగనుదోయి మానగుముగం • బాగుబృహలిండ్ల పెం
సావేగేధర మాతనూవిలసనం • బాయొప్పు లేఁ జెప్పినన్
గైవారంబగుఁగాదె కేవలకిరః • కంపంబుగల్పించి యా
హా! పుట్టింపదె యిత్తుధన్వనకు న • య్యబ్జాక్షి నీక్షించినన్.

వివరమునకు నాముక్తమాల్యదయందు—

శా. అథావాగ్విబుధ మ్మహావచనక • వ్యాహర మాహావచ
సిద్ధ మ్మాఃకృతతాంగతఃకలి రితి • శ్రీసూక్తివిద్యాధర
మిత్థాద్ధత్య మగా ల్లయంహి కుఞ్చయా • మిత్థింవదత్కింసర
మృద్ధీరాగ్రిణి గెల్పుటుత్సవమునం • దయ్యె న్నభమృతయన్.

పూర్వార్థమునందుఁ బాదములు వేట్పుడుటయు నుత్తరార్థ
మునందు సమాసభూయస్వమును శాస్త్రాలవికీర్తితమునకు శోభా
వహము, ఆరణ్యపర్వమునందు—

శా. గీర్వాణప్రవిముక్త బాణపటల • క్రీడావిలూనంబు లై
గర్వోన్మత్తసురారీక్షీర్ణములు వీఁ • కళ డొల్లఁ గల్పచ్ఛిదా
నిర్వృత్తాంబుదమండలోద్ధతమహా • నిర్ఘాతసాతావధా
తోర్వీభృద్దన గండశైలములతో • నూహింపఁడుల్యంబులై.

వివరీతమునకు విరాటపర్వమునందు—

శా. దుర్వారోద్యమ బాహువిక్రమరసా • స్తాకప్రతాపస్ఫుర
ద్గర్వాఘప్రతివీరనిర్మతనవి • ద్యాపారగుర మర్చకుల
గీర్వాణాకృతు లేపు రిప్పు నిను దో • క్లీలక విజృంభించి గం
ధర్వుల ప్రాణముమానముంగొనుట లే • ధ్యంబైమ్మయింగీచకా.

మానిసికే బదుమూటను గవిరాజవిరాజితమునకుఁ బదునా
ల్గింతును యతిఁ గూర్చుట వాగనుశాసనసమ్మతము. కవిబ్రహ్మ
యారెండువృత్తములను నన్నయమతము ననుసరించి యేకయతిక
ములుగను మతాంతరాశ్రయణమున యతిక్రితయసంయుతములుగ
ను రచించెను. భారతహృదయమిట్లుండ నప్పకవి మానిసి కేకవి
శాంతియుఁ గవిరాజవిరాజితమునకు యతిరీయమును విధింపుట
కుఁ బ్రమాణము లేదు.

ఏకయతికి నన్నయభట్టారకుఁడు—

మానిసి.

తమ్ములుదానునుధర్మతనూజఁడు • దక్షిణసంభృతసంభ్రముఁడై
యమ్మునివాణవర్యోన్యసకుఁవిస • యమ్మున ముక్తిసమున్నతపీ
తమ్మున నుంచి యథావిధిపూజలో • డంబడఁడేసి మునీశ్వర న
య్యమ్మున నీవిటవచ్చుటఁడేసికృ • తార్థులమైతిమియందఱము.

ఆదిపర్వము—

కవిరాజవిరాజితము.

చనిచని ముందట నాద్యహవిర్ధృత • సౌరభధూమలతాతతులం
బెనఁగినమ్మాఁకులకొమ్మలమీఁదన • పేతలతాంతములైననుబా
యని మధువప్రకరంబులఁజూచి జ • నాధిపుఁడంత నెఱింగెఁదపో
వసమిదియల్లదె దివ్యమునీంద్రుని • వాసముదానగునంచు నెడన్.

ఆదిపర్వము—

ఏకయతికిఁ దిక్కనసోమయాజి

మానిని.

బాదము నప్పుడు సర్వజనంబులుఁచూచి భయంపడియిప్పని యి
మ్మేదిని సేవలకుం గురుకోటికి • మృత్యువుగాని నిజం బలఁతిం
బోదని యాడరెయ్యమ్మయినాదగు • బుద్ధికిఁదోచినసత్యముదా
మోదరపాటిలదేకొడుకంచుఁబ్రియోక్తులువల్కినఁ బెంపునెడున్

కవిరాజవిరాజితము.

అసయములోలత మైవిషయప్రచ • యంబనుదు స్తరపంకమునన్
మునుఁగుచుఁదేలుచునుండఁగఁగాలము • ముట్టిరుజ్జఁదరనెవ్వగపై
కొన దొరకొట్టికప్రమంబుననంగము • కొవ్వునుజెల్వను బాపి
(ప్రయో

జనరహితంబుగఁజేసి యపాత్రపు • జానొనరించుఁగురుప్రవరా.

యతిత్రయమునకుఁ దిక్కనసోమయాజి—

మానిని.

కూలియుఁ గాంతి యి • గుర్వఁగఁ దేజముఁ గుండక

వహ్నులు • గూరకభా

జాల మదంగియుఁ ♦ జాయవెలింగెడు ♦ చందము

నొందిరి ♦ శబ్దుఁడుఁ బాం

చాటుఁడుఁ గర్ణుఁడుఁ ♦ జాపగురుండును ♦ శాంతన

వుండు ని ♦ బంబునకీ

బాటుఁడు వీరివ్ర ♦ భం గడచెం గుణ ♦ భద్రునిఁ

గంటె ను ♦ భద్రసుతుఁ.

కవిరాజవిరాజితము—

అనవుడు నిట్లను ♦ నన్నరపాలున ♦ శాతఁడు

మోక్షము ♦ నర్థిబగ

జ్ఞనులకుఁ బుట్టుట ♦ ననస్రతిఁ గోరి వి ♦ శారదు

లాదత ♦ సంభృతులై

యనఘ నుదుస్తర ♦ మైన భవంబున ♦ కచ్చగు

సీయితి ♦ హానము బో

ధనమహనీయవి ♦ ధంబునఁ జెప్పి రు ♦ దాన్తగు

నాశ్రయ ♦ రామహితా.

లయగ్రాహియందుఁ బ్రాసములకుఁగా విభక్తివర్ణకము సాఁ
గనిచ్చుట మలభమై వ్యాదయంగమముగ నుండును.

ఆదిపర్యమునందు—

లయగ్రాహి.

చందవతమాలతరు ♦ లందునగరుద్రుమము ♦ లందుఁ

గదళీవనము ♦ లందు లవలీమా

కందతరుమందముల ♦ యందును విలోలదర ♦ విందపరసీ

వనము ♦ లందు వనరాజీ

కందలితపుష్పమక • రందరనముం దగులు • చుం
దనువు సారభము • నొంద జనచిత్తా
నందముగఁ బోషితల • డెందము లలందురఁగ • మంద
మలయానిల మ • మందగతి వీడెక.

స్త్రీవర్ణమునందు—
లయగ్రాహి.

అముక్తులును విండ్లుఁ బరి • ఘముక్తులును దోమరచఁ యముక్తులును
గుంతనిక • రముక్తులుగ నర్థి
స్థముక్తులు నహీనమున • లముక్తులును జక్రినివ • హముక్తులును
లోనగు న • సమీతమహాగ్రా
ప్రముక్తులును గండలును • నెముక్తులుఁ గపాలములు • సమీత
రూపశక • లముక్తులు సంగ్రా
మ ముక్తులదారుణవి • ధమ్యగుట దెల్పుటధి • కమ్యగు
కలంక వృద్ధ • యముక్తుల కొనర్పక.

సన్నయ మధ్యాక్కరకు నాల్గుగణములమీఁద యతినిల్పి నె
ట్టిన్న మూడియిపై విరతిఁగూర్చును. అప్పకవి యెట్టిన్ననే యను
సరించెను.

నాల్గింటి మీఁద యతి నిల్పినందులకు సన్నయ—
మధ్యాక్కర.

కడు నిమ్మగా దున్ని బీజములు నల్లి • కర్ణకుండున్నఁ
దడయక వర్షంబు గురిసి కావించుఁ • దత్ఫలసిద్ధి
నడుమఁబర్జన్యఁ దనుగ్రహింపని • నాఁడేమిసేయుఁ
గడఁగిచేయుంగలదానిఁ జేయును • గాకకర్ణకుఁడు.

మూటిపై యతికి నెఱ్ఱాప్రగ్గడ—

మఘాక్కర.

అనదృశ తేజఃకు బ్రాహ్మ • గానీకనహితుఁడై కడఁగి
వసుమతీయందునధర్మ • వర్తులై యున్న మేచ్చులను
మవలకనిజక క్తి జేసి • మడియించిధర్మబునిలిపి
వసునిభుండ్ సరించుఁ బేర్చి • వాజమేధమునిష్ఠయొప్ప.

గణకృమనియమము లేని కంచాదులయందలి యవలక్షణము
వీణాయం దవస్వరము బలె నజ్ఞుండును దెలియును. కాని యిట్టి దని ప
లుక నేరఁడు.

కందమునందలి యవలక్షణమునకు—

క. అంకితమాయననీకల

వేంకటపతి యిష్టమైన • వేల్పుగుటఁదదీ
యాంకితము చేయుమొక్కొక
సంకేతమ కాకరఁడర • నన్నేగానే.

అము క్తమాల్యద—

మఱియునందే—

క. త్రివిధోత్పాతము లొదవిన

నవనివిభుఁడు విడువవలయుఁ సధిక ద్రవ్యం
బవనీసురముఖసురముఖ
వవనసఖముఖములభుక్తి • బలిహోమవిధి.

పై రెండింటియందును గణభంగము లేకున్నను “అరఁడరనన్”
“వవనసఖముఖముల” అనుచోట్ల ననుభవైక జేద్యమును నవస్వర
ముగలదు. కందమునకుద్వితీయ చతుర్థపాదముల మొదట జగణము

తే. భార్యయునుదానుబుత్తులు • పంచికొన్న
వాడుపసులఁ బెక్కిటినేలు • వాడుకపట
కృత్యములఁముచ్చిమినిశిల్పి • కృతులబ్రదుకు
వారు పంజీ దూషకులౌడు • పౌరవేంద్ర.
పాదాంతమునకన్వయము తెగకుండుటకు—

సీ. కవలలోనొకడొండ • గాండివియొండెవ్వ
కోదరుడొండె నీ • వొండెజేత .
గదగొని యెక్కటి • కయ్యంబునకుఁబూని
యేర్పడనిలిచిన • నీక్షణంబ
సమయంగఁజూచెదఁ • గ్రమమునమీరెల్ల
నొకఁడొక్కడేతేరఁ • బ్రకటబాహు .
దర్పంబువొగడొండ • ధరఁగూల్చేయుచు
వచ్చెదమతియు నీ • వారిలోన

తే. సలిగియెవ్వఁడుదాఁకిన • నట్లనాదు
గదకు నెరసేసి పేర్చెదఁ • గడుగదార
ణంబునాత్తోడఁజేయమ • సమ్రథపారుండు
గడఁగ లేడుమీకెందుఁలో • గలదునేడు.
శల్యపర్వము.

గీ. ఇట్టులుద్దేశలేకముఁ • బట్టియేమొ
కింతవచ్చిందిరిమి , బుధు • లీవిధముగ
సఖిముయథోచితముఁజెలి • యంగవలయుఁ
గలదె? కవితాసముద్రముఁ • గడవనావ
మొదటిగురుపులఘద్వయ • మ్ముగనొనర్ప

నుత్పలముచంపకమ్ముగా • నొప్పు ; నల్ల
 స్రగ్ధరావృత్తి మునుమహా • స్రగ్ధరయగు
 నిల్లకాయాలమెనఁగు మ • త్తేభముగను
 దేజలిలుఁగివిరాజవి • రాజతిముగ
 మానినీవృత్తి, మట్టులే • మత్తకోకి
 లముత్తరభమ్మగుం, జంప • కమ్ముత్తదిని
 నాలుగక్కరములువీడ • నర్కుటమగుఁ
 గపులుదీనినకోకిల • కాకమందు
 రిట్టిదళలము నిలవచి • యింపలేదు
 చెప్పఁగానేల ? యది న్విత • సిద్ధమేకద
 వృత్తి వేదికి, నొరుసకు • వినుపనేల ?

క. నానావిగాగుణవి

హనులకుఁ దోషలేశ • గతిచతురులకుం
 గా నీసూక్ష్మాశ్రమములు
 నేనినిచించితిమియోగి • హృద్గమ్యములక.

ఇది శ్రీ సూర్యారాయస్వపచంద్రముఖ్యాశ్రిత
 వేంకట రామ కృష్ణ విరచితంబగు
 సు పు త్త తి ల క ము స ం దు
 గుణదోష దర్శనంబన.
 ద్వితీయవిన్యాసము.

నిలుపగతి కుంటువడినట్లగవడునుగాని యించుక గమకించి చదువ నతి
సుందరముగ నుండును.

క. అనువమనియమాన్వితులై

యమానదక్షిణలగ్రతుస • హాసముఘ్రుచే

సిఁవారికంటెనక్రో

ధనుడ కరంబశికుడ౯డు • తత్త్వవిశిష్టాల్.

ఆదిప్రము.

గీతమునందలి యవలక్షణమునకు—

జే. వనరుశాకాయ లవణాయ • వా యటంచు

బెసంగుధూళిఁవరగృహద • పియననాన

మంచి యీగికుఁగాటపా • మునకు బలియ

కొనఁగఁడలిభక్తకై పొక్కు • నువిదమదివి.

ఇందు 'ధూళిఁవరగృహదపియన నాన' అనుచోట శ్రోత్రగ్రా
హ్యమగు నవన్వరముగలదు. ఇట్లే సీసముమొదలగువానియందును
దెలియవగు. పాదాంతమునందుఁ బదవిరామముసేయక పదమధ్య
మున యతిపాసములు గూర్చుట ప్రాశ్ని.

మ. బకవిధ్వంసఁజమాచరించితి, హిడిం • బ్రపాణముగ్గంటి,

చకనిఘ్రునకేలినల్పితి, జరా • సంధాంగకస్వైరభం

జకలీలన్విలసిల్లి, తీవరి మను • వ్యసూర్తిమాత్రముత్రే

మౌకమర్త్యుండమరెట్లునీకుమతిలో • నూహింపకీట్లాడితిన్.

సీసపద్యమునందుఁ బ్రతిపాదమునంత్యపదము నన్వయమును
దెగుట రమణీయము.

సీ. తొడరినహరునైన • దోర్బలంబునఁదన్ను
మిగులంగనీడను • మేటిమాట
యమరేంద్రునర్ధాన • నమునకునైనన
ర్వుండెంతయును నను • గూఢిమాట
జమునిలుసొచ్చిన • జంతువునైనను
గాచునెమ్మొయినను • రాచమాట
దనుఁగోరియూర్వశి • దానవచ్చిననైన
లోలుండుగాఁడను • మేలిమాట

తే.గీ. శౌర్యవైభవప్రపాదన • శౌచములకు
నొరులకై నగై వారమై • యుల్లసిల్లు
నొక్కనికినివియెల్లను • నిక్కమట్టై
యెందుఁగలుగునె యర్జును • నీడువాఁడు॥

విరాటపర్వము.

పాదాంతమునఁ బదములైగకుండుటకు—

సీ. జూదరిగరదుండు • వేదంబు నదువని
వాఁడువడ్డికినిచ్చు • వాఁడుగాయ
కుండుగ్రామముపనిఁ • గుడుచునాఠఁడుగృహ
దాహికుష్ఠముగల • తనువునాఠఁ
డలుఁదెచ్చున్గొన్నాఠఁ • డళిలవస్తువులును
నమ్మెచునఠఁడు సో • మమ్మునిక
యించినయతిఁడల్లి • సంచారలాభోప
జీవకుండునీక • నేవకుండు

కృత్యారంభమున శాస్త్రాలవిక్రేడితముండె నుత్పలమాలిక
ముండె వ్రాయుదును.

మనుచిత్తమునందు—

శా. శ్రీవక్షోజకురంగనాథమెక్కడ • జెన్నొంద విశ్వంభరా
దేవిరత్నమలాసమీషముచంద్రబీ • తిన్నిల్పినాడో యనం
గా నందారునందనానందభ • క్తశ్రేణికిందోయనా
జీవాఘంతు గృత్యారంభేయుశుభదృ • స్త్యేష్టనాయాధిభువ.

విగాటపర్వమునందు—

ఉ. శ్రీయశశానాబురగు • తల్పలచ్చిము వల్లవింపభ
ద్రావిరము • యై హరిహ • కంబగుహముదాల్చివిష్ణుగా
పాయచమక్కివాయయన • పల్కె-హ ధిక్తదయువైదిక
ధ్యానిగోచ్చమెప్పు పర • తిన్నియుగొల్పెన విప్లసిద్ధికె.

ద్వితీయావ్యాఖ్యానమునకు మొదలు గొదము జెప్పుదును.

భాగవతమునందు—

క. శ్రీకంఠనాథుండెన

పాకాన్తముఖ విదతి • భండన! నీలన

తాగులే సవంశ మండ

గాకేందుయశోవిశాల • గామస్పృహలా.

సూర్యచంద్రోదయ ప్రభమసురతాదివర్ణనమున నీనము
సూర్తును.

విగాట పర్వమునందు—

సీ. నీరజాశరమూలు • నిష్కమజేసిన

భవ్యతపమూర్తి • కలమనంగ

త్పితీయవిన్యాసము.

—:0:—

తే.గీ. గోషరహితమృత్యునగుగా • భూషితమాలు

నగు సువృత్తములను ముత్తి • యమాలంబాల

దగిన పట్టులగూర్చ నెం • తయలబ్రబంధ

మతిశయిల్లు సుదృగ్మనో • హరియగుచు.

శాస్త్రము, కావ్యము, శాస్త్రకావ్యము, కావ్యశాస్త్రమునని
వాఙ్మయము నలుదెఱంగులుగలది.

సర్వకావ్యలక్షణములుదెలుపునది శాస్త్రము.

రసాలంకారయక్తిము కావ్యము.

స్థితిపురుషార్థముల నుపదేశించునది శాస్త్రకావ్యము.

భారతము మొదలగునది కావ్యశాస్త్రము.

చేదుమందుపైఁ జక్కరపూఁతివలెఁ గొందఱు గెవలశాస్త్ర
మునందున గావ్యలక్షణము సూపుదురు. అందఱకుఁ దేటతెల్లము
గాఁ దెలియిట్లై శాస్త్రమును గీతాదనుకరింపఁ తత్తములతోఁ రచింపఁ
లయును.

కావ్యమునందును గావ్యశాస్త్రమునందును సవర్ణముల కనుగు
ణముగ వృత్తములుపయోగింపఁబయును. శాస్త్రకావ్యమునందఱి
స్థితివృత్తములనావశ్యకములు.

క. వినుముకివిప్రభుశానన

మునఁ తేసి యనర్హపుత్తి • ములు స్థితి

ముక్తగను గోగ్రహమున న

రుసురధ్యము లవిరాట • సుతురధ్యములే.

ఉ. ఐన నవస్థకుండగిన ♦ యట్టినువృత్తములం బ్రబంధముల్
జానగు సాధుపూరుషుల ♦ చందమునం దమకంబుపేర్పిరి న
స్థానముననువృత్తమణి ♦ దామకమునొల్లనూలి గుత్తకం
బూనిచినట్లు గూర్చనది ♦ బుద్ధివిహీనతఁ జాటిచెప్పెడున్.

కావున నిపుడు వృత్తములందగుచోట వినియోగపఱచు విధము దిక్షాత్రిముగ నుదాహరించెద.

ఆశ్వాసాంతమున మాలినీవృత్త మనుప్రాసభేదములతో నెక్కిలుపవలయును.

విరాటపర్వమునందు—

మాలిని.

నిగమకుసుమగంధో ♦ నేత్రపూతాభిధానా
నగుణవిగుణలీలా ♦ సామ్యసాక్షిత్వనానా
జగదవనవిధాన ♦ స్థైర్య దత్తావధానా
నగళరధినివాసా ♦ నందనంస్తూయమానా.

సకోధ ధిక్కారమునఁ బ్రభీష్టవృత్తముచాలియుండును.

ఆదిపర్వమునందు—

పుణ్య.

ఉపాంశువధఁ జేసిమధ్యము మ ♦ దోడ్దతుంజంపి ని
స్సపత్నముగ ధర్మనందను న ♦ శక్తు బంధించి యే
సపాండవముగా సముద్రవల ♦ యాఖిలతోటి మ
త్స్యపాణపటుశక్తి సత్యధిక ♦ కీర్తి నై యేలెడన్.

సృపాదులశౌర్యమును గొనియాడునపుడు మత్తేధ శాదూల విక్రీడితములు సంమతములు.

దివసముఖాభినం ♦ దిత చక్రియుగశ్రు

ముక్త్ర యనురాగంపుఁ ♦ బోవనంగ

హరిహరబ్రహ్మమ ♦ హనుభావముక్త్రొ

క్కటిగాఁగఁగరఁగిన ♦ గట్టియనఁగ

నతులవేదత్రయ ♦ లతికాచయముపెను

పొందఁబుట్టెడు మూల ♦ కందమనఁగ

తే. గీ. నఖలజగముల కట్టెట్ట ♦ యగుచు జనన

మాజకరపుట హృదయన ♦ రోజములకు

ముకుళనంబును జృంభణం ♦ బును నొనర్చి

భానుబిబంబు పూర్వాద్రి ♦ పై వెలింగె.

ద్రోణ పర్వమునందు—

సీ. నలువచెందొవల రే ♦ కులకు నన్నుపువ్వుటఁ

గోరి కావించిన ♦ గుళికయనఁగ

నఖలద్విజశ్రేష్ఠ ♦ మగుచకోరచయంబు

తపముసముల్లస ♦ త్ఫలమనఁగఁ

జిగురుజౌంపమునను ♦ జిగియొప్పునుదయాద్రిఁ

బాలుపారునవకల్ప ♦ భూజమనఁగఁ

బూర్వపయోరాశి ♦ పాంతఁగెంజాయచె

న్నొదవిన పవడంపుఁ ♦ బొదయనంగ

తే. గీ. నశుణరుచిఁ దనమండల ♦ మతిశయిల్లఁ

బొడిచిదివిఁబ్రాఁకి దీధితు ♦ లడరఁజేసి

యంతకంతకు నెక్కుచు ♦ నలతమసము

గ్రాలుకొననీక చంద్రుండు ♦ గాగ్రలెనధిప.

శృంగార నైషధమునందు—

సీ. పతిపాణిపల్లవ * చ్యుతనీవిబంధన

వ్యగ్రబాలాహస్త * వనరుహంబు

ధవకృతాధరబింబ * దశనక్షత్రవృథా

భుగ్నలీలావతీ * భూలతంబు

ధరణినాయకభుజా * పరిరంభమండలీ

గాఢవీడితవధూ * ఘనకుచంబు

వరసఖాంకుర మృదు * వ్యాపారపులకిత

నీరజాక్షీ నితం * బోరుయుగళి

ఆ. గీ. యస్తివామ్యభార * మస్తికౌతూహలం

బస్తిఘ్రసలిల * మస్తికంప

మస్తిభీతియస్తి * హర్షమస్తి వృథం

బస్తివాంఛమయ్యై * సపుడు రతము.

వనవిహారమున సంవాద వైఖరి రగడభేదములు వాక్రుత్తురు.

చంద్రికాపరిణయమునందు—

* చెలువచెలువపు మొగ్గచాల్కొని * చేరుచేరుగఁ గూర్చు విచ్చట

నలినినలినీభకుంతలామణి * నన్నునన్నులు వేడముచ్చట

తిలకతిలకకులంబుగ నైన * దివ్యదివ్యాగములహోలిక

నలరునలరుల నెనయురోలం * బాళిబాళి చిగుర్పచాలిక

యితియింతిటఁజేరఁ దగదెను * మేరమేరయె వకుళపాళిని

కాంతకాంతవశరములలవె * కాంతకాంతమె చాలహాళిని

* భారతమునందు రగడలులేమిఁ దల్లఁకఁగము ప్రథమవిన్యాసమునఁ జెప్పఁబడదయ్యె.

తృ తీ య వి న్యా స ము.

41

- సీ. సంస్కృతకవయితల్ ♦ సర్గముకడవెళ్ళు
విషయానుగుణముగా ♦ వృత్తమొకఁడె
హవణింతురట్లుగా ♦ కాంధ్రకవీశ్వరుల్
తఱచు సీసముత్ర గీ ♦ తద్వయముత్ర
శాస్త్రాలమత్తేధ ♦ చంపకోత్పలములు
కందముత్ర నీయప్ట ♦ కంబెకూరు
రవివక్షితముత్రగా ♦ నటుగానవానికి
సరిదివడ్డ్యానుగు ♦ ణ్యముత్ర దెల్పు
- గీ. నయిననుగ్దేశలాభము ♦ సధిగమించి
కొన్నిటికిలక్షణంబిందు ♦ గూర్పఁబడియె
దక్కువై చిత్రమాత్రపా ♦ త్రముత్రలయిన
వృత్తముల వినియోగము ♦ వినుపలేదు.
- గీ. గీతకంద సీసముత్రలు ♦ కేవలముగఁ
గైకొనిరచింపుదురు శత ♦ కములుమాత్ర
కలపిరేనియుఁ జంపకో ♦ త్పలములట్లు
తుల్యజాత్యముత్రలను గల్పు ♦ దురు సుకవులు.
- చ. అనియిటుసర్వవృత్తముల ♦ యందుఁబ్రసంగముగల్గు వశ్యవా
క్తనులకు మేలివృత్తములఁ ♦ గావ్యములన్ విభజించుపద్ధతిన్
వినిచితిః మొంటరెండిటన్ ♦ వృత్తములన్ శ్రమపడ్డవారు ని
ర్ధనులవిధంబునం బనికి ♦ రారు యథా వినియోగధోరణి.
- గీ. తనకునలవాటు గలుగు వృ ♦ త్తమునందె
తనదు సందర్భమునుదెల్పఁ ♦ దగు; మఱొంటఁ
బూరణము నేతయేకాక ♦ పాలుపుపుట్ట
దొకట నేయాదరము పూర్వు ♦ లకునుగలదు.

సీ. పాలుపుగాఁ జంప కో * త్వలమాలి కల్లూర్ప
 దిట్టందు నన్నయ * భట్టసుకవి
 యందమ్ముమీఱఁ గాఁ * గందమ్ము రచియింప
 శూరుండు దిక్కన * సోమయాజి
 చక్కఁగా మత్తేభ * శాదూలములనాడ
 భ్యాతుండు బమ్మెర * పోతరాజు
 వాసి యెనంగఁగా * సీసమ్ములందీర్ప
 విన్నాణి శ్రీనాథ * విబుధపీఠి

గీ. నకల వృత్తములంగూర్ప * జాణలయ్య
 సీవిధమ్మునఁ బూర్వ క * వీశ్వరులున
 వేడుకగలారు కొండొక * వృత్తిములను
 సుందరులు రత్నహారము * లందుఁ జోలె.

చ. అనువగుచోట్ల వృత్తమణి * లచ్చవడంగ నువర్ణవస్తువుల్
 దనరు నమ్మునదుచ్చిదిని * తాంతముఁ గావున నిందుమేము సె
 ప్పిన వినియోగమార్గమును * వీడక వృత్తనివేశ నమ్మున
 ర్పను నమకట్టుడి కవులు * వశ్యవచోవిధపుల్ కృతజ్ఞతగా.

గీ. ఈపగిది నథులకు, బ్రథ * మోపయోగి
 విబుధగణమునకును సువి * వేకకారి
 కవికులేశ్వరులకునైన * వివిధ సూక్ష్మ
 తత్త్వ నిర్ధారణార్హ * దాయివెలసె.

ఇది శ్రీసూర్యరాయ నృపచంద్ర ముఖ్యాశ్రిత
 వేంకటరామకృష్ణ విరచితింబగు సువృత్త
 తిలకమునందు వృత్తవినియోగంబను
 తృతీయ విన్యాసము.

10530

